

foto: Dušan Klenovšek

Polarna čigra (*Sterna paradisaea*) gnezdi blizu severnega pola, prezimuje pa na južnem. Preleti približno 40.000 km/leto.

Naj ptica

Davorin Tome

V milijonih let razvoja na Zemlji se je narava razcvetela v milijone različnih smeri – prav toliko pa je različnih možnosti za preživetje ptic. Da bi te možnosti lahko izkoristile, so se morale telesno ali z načinom življenja spremeniti v milijone različnih oblik in se naučiti milijone različnih navad. Tako najdemo danes med skoraj 10.000 še živimi vrstami ptic zelo različne primerke.

Največja neleteča ptica je noj (*Struthio camelus*). V višino meri do 2,5 metra, tehta prek 150 kg. V resnici ni nobena skrivnost, zakaj živi prav v Afriki. Sredi brezmejnih, odprtih savan, z malo drevesi, na katere bi lahko pobegnil, je veliko telo dobra obramba pred plenilci, ki jih tam ne manjka – celo tako dobra, da se je noj lahko odrekel eni najbolj razširjenih tehnik obrambe med pticami, begu s pomočjo leta. Niso pa noji največje ptice, kar jih je kdaj hodilo po našem planetu. Ta čast pripada moam, izumrlim pticam Nove Zelandije. Po ostankih okostij strokovnjaki ocenjujejo, da je največja moa (*Dinornis giganteus*) presegala težo 200 kg. V nasprotju z noji pa te ptice niso živele v odprti pokrajini, ampak v gozdovih. S svojo velikostjo so kljubovale eni sami nevarnosti tistega časa in prostora – prav tako že izumrlému velikému novozeleskemu orlu, ki je tehtal prek 13 kg (kar je več, kot je teža beloglavega jastre-

ba), razpon peruti pa je imel okoli 3 m. Velikost pa moe vendarle ni rešila pred izumrtjem – prav nasprotno. Ko so Novo Zelandijo pred okoli 600 leti naselili ljudje, so bila prav velika telesa neletečih ptic pomemben vir hrane zanje. Prej kot v 100 letih so vse iztrebili. Lep primer, kako lahko novo naseljena vrsta čez noč spremeni pravila, ki so se vzpostavljala na nekem območju dolga tisočletja.

Za največjo letečo ptico je več kandidatov, primat je namreč odvisen od tega, ali

velikost merimo s kilogrami ali centimetri. Po prvi različici je s svojimi 21 kilogrami na prvem mestu velika droplja (*Otis tarda*), ki s panonskih ravnih včasih prileti tudi k nam. Po drugi različici je največji klateški albatros (*Diomedea exulans*) z razponom peruti prek 3,5 metra. Albatros velja tudi za ptico, ki najdlje čas skrbi za potomce. Edino jajce, ki ga izvalji samica, partnerja valita 85 dni, izvaljeni mladič zapusti gnezdo po devetih mesecih, v starševski oskrbi pa je še dolgo po tem, ko že leta po zraku. Zaradi tako dol-

foto: Damijan Denac

Poleg izvrstnega teka je nojevo (*Struthio camelus*) obrambno vedenje tudi izjemno močna brca, ki je za plenilca lahko pogubna.

foto: MME - BirdLife Hungary

Naša najtežja (21 kilogramov) leteča ptica velika droplja (*Otis tarda*) je žal svetovno ogrožena. Ena najpomembnejših populacij gnezdi na sosednjem Madžarskem.

gega gnezditvenega obdobja klateški albatrosi gnezdiijo le vsako drugo leto.

Naj ptic je seveda še veliko, saj je skoraj vsaka vrsta v nečem »naj«. Če ne v obliki ali izmeri, pa v barvi ali kakšni izmed navad. Veliko naših »naj« podatkov pa tudi ni dokončnih, saj nas narava prese- neča iz dneva v dan. Najmanjša poznana ptica je sršenji kolibri (*Mellisuga helenae*). Tehta le 2 grama, v dolžino pa meri okoli 5 cm, pa še to v veliki meri zaradi dolgega kljuna. Kolibriji so tudi ptice z največjo frekvenco utripa kril. Z natančnimi kamerami so izmerili, da v sekundi zamahnejo do 90-krat. Najdaljšo selitveno pot ima polarna čigra (*Sterna paradisaea*). Z gnezdišč na severnih obalah Evrope, Grenlandije in Amerike te čigre vsako leto preletijo razdaljo do Antarktike in nazaj, kar je okroglih 40.000 km. Ker živijo tudi 20 let in več, pomeni, da v življenju preletijo nekajkratno razdaljo do lune. Mali labod (*Cygnus columbianus*) velja za ptico z največ perei. Našteli so jih kar 25.216, medtem ko so jih pri rubinastem kolibriju (*Achilochus colubris*) našli le 940. Ta komaj 3 g težki ptiček je verjetno tudi najmanjši selivec, ki se redno seli prek Mehiškega zaliva. Grahasti plešec (*Gyps rueppellii*) je vrsta, ki nosi višinski rekord; na višini 11.274 metrov je trčil s potniškim letalom. Največjo hitrost v zraku so

namerili sokolu selcu (*Falco peregrinus*). Med napadom na plen se je spuščal s hitrostjo 188 km/h.

Najtežji pa je gotovo izbor vrste z naj navadami. Čeprav so naj navade, tako kot naj telesne značilnosti, zgolj posledica prilagajanj za lažje preživetje, tu pravil za izpostavljanje favoritov ni. Tako si ptico z naj navadami lahko izbere vsak po svojem okusu. Sam nepreklicno stavim na cesarske pingvine (*Aptenodytes forstery*). Živijo

na najbolj južnem koncu našega planeta, na obalah in v morjih okoli Antarktike. Prehranjujejo se z ribami in sipami, ki jih lovijo v globinah nekaj 100 m, kar je med pticami že samo po sebi svojevrsten rekord. Njihova naj navada pa je povezana z gnezdenjem. Ko se na Antarktiki prične južna zima, samica leže maja ali junija eno samo jajce. Dolžnost valjenja takoj s prvim dnevom prevzame samec. Ker gnezda nima, si jajce naloži na narti in ga pokrije s kožno gubo. Samica medtem odide na lov, od koder se ne vrne nekaj tednov. Samec, bolje rečeno samci, saj se jih v kolonije zbere po več tisoč, medtem potrpežljivo čakajo na njihovo vrnitev in pri tem kljubujejo temperaturam, ki se spustijo do -60°C , in vetrovom, ki dosežejo do 180 km/h - da ne omenim drugih, z našega stališča precej turbobnih razmer v okolju, saj na Antarktiki noč pozimi traja več kot 20 ur. V septembru, nekaj tednov po tem, ko so se samice vrnile z lova, se izvalijo mladiči. Na južno polarno kapico se takrat počasi že plazi poletje - dan se podaljša, temperature se dvignejo. Gotovo bi bilo valjenje jajc v takšnih razmerah precej manj stresno za pingvine, a tega si žal ne morejo privoščiti. Obdobje, ko ptice (velja tudi za druge živali) potrebujejo največ hrane, je čas, ko imajo mladiče. Takrat morajo naložiti hrano za sebe in za ves naraščaj. In če želijo cesarski pingvini ujeti to obdobje, morajo jajca valiti v času najnižjih temperatur, kar jih lahko izmerimo na našem planetu.

foto: Luka Božič

Grahasti plešec (*Gyps rueppellii*) je vrsta z višinskim rekordom; na višini 11.274 metrov je trčil s potniškim letalom.